

Redaktionelt forord

Magt og afmagt: konspirationsteorier i Danmark og udlandet

Man kan sagtens forestille sig et samfund, hvor den almindelige borger bare blindt retter ind og tror på alt, hvad forskellige former for autoriteter kan finde på at ytre. Autoriteterne kan være embedsfolkene i kommunen, det kan være politikerne i regeringen, det kan være underviserne på universitetet, eller det kan være eksperterne i fjernsynet. Det vil i så fald være et samfund, hvor styringseffektiviteten må antages at være ganske høj. Borgerne i dette tænkte samfund er autoritetstro og retter sig simpelthen efter, hvad der bliver sagt. De betaler deres skat, overholder lovene, studerer og går på arbejde uden nogen former for brok.

Det er ikke sådan et samfund, vi tilstræber at realisere i Danmark. I den nyeste version af Folkeskoleloven står eksempelvis, at "Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligestyrelse og demokrati". Vi skal med andre ord udvikle unge mennesker, der tager ansvar og kan tænke selv. I universitetsverdenen følger vi samme logik. Vidensproduktion og erkendelse er i høj grad baseret på de kritiske spørgsmål, vi kan finde på at stille til det bestående: "Kan det nu passe, at det forholder sig på den måde"? "Kan vi udvikle andre metoder, så vi bliver klogere, end vi er i dag"? I vores samfund opfatter vi magtkritikken både som en central del af et levende demokrati, men også som vejen til ny og bedre viden.

Man kan også sagtens forestille sig et samfund, hvor ingen tror på noget som helst. Alt kan konstrueres frit efter forgodtbefindende, og din "synsning" er lige så god som min "synsning" – og i hvert fald ikke noget, som kan overtrumfes af viden, der er produceret via en videnskabelig metode. Der udvikles alternative sandheder, og enhver har ret til sin egen virkelighed. Dette tænkte samfund er selvfølgelig ekstremt styringsresistent. Enhver autoritet, der forsøger sig med en talehandling, der kan ligne én eller anden form for ledelse, må og skal mistænkeliggøres. Faktisk er mistro overfor autoriteterne en form for modstandskamp, som man har pligt til at kæmpe. I en sådan kamp er den ultimative sejr, at enhver bliver respekteret for at mene lige præcis dét, som vedkommende mener er sandt.

Det er heller ikke denne idealtype af et samfund, vi forsøger at fremelske i Danmark. Faktisk er der stor konsensus om, at vi lever i et forhandlingsamfund, hvor vi diskuterer og skændes på livet løs, men også at denne forhandling finder sted inden for nogle rammer. Nogle af disse rammer er fastsat i

**MARTIN
MARCUSSEN**
Ansvarshavende
redaktør for
Økonomi & Politik

loven, og andre er kulturbetingede. I nogle situationer retter vi ind og lytter meget til myndighederne og autoriteterne – det kan være, når krisen er aller-værst. I andre situationer sætter vi os for at betvivle autoriteterne. Men selv denne protest foregår inden for nogle rammer. Vi går på gaderne, demonstrerer og råber højt – men vi griber ikke til våben og vold. Selv når vi forsøger at udfordre autoriteterne, følger vi nogle spilleregler.

Konspirationer og konspirationsteorierne opstår og udvikles på tværs af de to forestillede verdener. Konspirationsteorierne kan være lige præcis dét, der gør, at vi stiller kritiske spørgsmål til det bestående – og dermed et grundelement i en magtkritik og central en del af et levende demokrati. Konspirationsteorierne kan samtidig også være det modsatte – en direkte trussel mod vores demokrati. En kontinuerlig mistænkeliggørelse af videnspersoner, politikere, forvaltningsmyndigheder, erhvervslivet, medierne og vore domstole kan betyde, at en ubegrundet mistillid til alt og alle, en omsiggribende frygt og en lammende angst kan sprede sig i alle sociale relationer.

I dette temanummer af *Økonomi & Politik*, der er redigeret af Rikke Alberg Peters og Kasper Grotle Rasmussen, er formålet at komme til en bedre forståelse af, hvad konspirationer og teorier om disse konspirationer er, og hvilke forskellige funktioner de har i det danske og det internationale politiske og økonomiske system. Vi ser, hvordan konspirationsteorier udfoldes i form af handlinger og tekst i relation til forskellige begivenheder. Vi ser også, hvordan konspirationsteorier kan rettes ikke blot mod enkeltstående begivenheder, men mod hele systemer. Endelig diskuteres, hvilket demokratisk potentiale og hvilke faldgruber der kan knyttes til konspirationsteorier, ligesom vi bliver klogere på, hvorfor de opstår, og om konspirationsteorier i dag er grundlæggende anderledes end i tidligere tider.

I forlængelse af temanummeret offentliggøres en artikel uden for tema skrevet af Per Nikolaj Bukh og medforfattere. Den kaster et kritisk blik på de danske museers finansiering. Kulturministeren har bedt en arbejdsgruppe om at udvikle en ny finansieringsmodel. I november 2023 foreslog denne arbejdsgruppe den såkaldte ”trappemodel”, der angiver finansiering i forhold til museernes resultater på en række målbare parametre. Artiklen konkluderer, at der er grund til bekymring. Den foreslåede finansieringsmodel skaber en u hensigtsmæssig incitamentsstruktur, der kan reducere museernes risikovilighed og mod til udvikling.

Martin Marcussen
Ansvarshavende redaktør for *Økonomi & Politik*